

Ergenlerin Saldırganlık ve Değerler Yönelimleri Üzerine Bir Araştırma¹

A Study of Aggression and Adolescent Value Orientations

Cemile Üçüncü², Ayşe Özada Nazım³

Öz

Okul ortamlarında saldırganlık kısa ve uzun vadede çeşitli sorunlara neden olan önemli bir sorundur. Bu araştırma, lise öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile değer yönelimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modelinde yürütülen araştırmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Lefkoşa ilçesinde bulunan devlet liselerinde öğrenim gören 373 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Schwartz Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulguları öğrencilerin toplam saldırganlık puanlarının orta seviyede olduğunu ve erkeklerin kızlara kıyasla daha fazla saldırgan davranış sergilediklerini göstermektedir. Araştırmada çarpıcı biçimde okulda en az 1-2 kez disiplin cezası alan öğrencilerin daha saldırgan davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Öğrencilerin değer yönelimlerinde birinci sırada evrensellik değeri yer alırken hazcılık değerlerinin son sırada yer aldığı saptanmıştır. Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile değer yönelimleri karşılaştırılmasında hazcılık, güç, başarı ve uyarılım değerlerinin saldırganlık davranışını artırdığı, uyma-itaat alt değerinin ise saldırganlığı azalttığı belirlenmiştir. Araştırmada ortaya çıkan evrenselcilik ve iyilikseverlik değerlerinin benimsenmesinin saldırganlığı azalttığı bulgusu, eşitlik, sosyal adalet ve insanın değeri gibi konuların okul ortamında daha fazla ele alınmasına ilişkin planlama yapılmasında yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Değer Yönelimi, Lise Öğrencileri, Disiplin Cezası, Ergenlik

Abstract

Aggression in school environments is an important problem that causes various problems in the short and long term. The purpose of this study was to determine whether high school students' aggression tendencies and value orientations are related. In the relational screening model, 373 high school students from public high schools in Nicosia District in Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) were sampled. Personal information form, Buss-Perry Aggression Scale and Schwartz Values Scale were used in the study. Based on the findings of the research, it was determined that the total aggression scores of the students were moderate and the boys exhibited more aggressive behavior compared to the girls. Conspicuously, students who received disciplinary punishment at least 1-2 times at school displayed more aggressive acts. It was determined that while the value of universality was in the first place in the value orientations of the students, the values of hedonism were in the last place. By comparing the aggression levels of the students with the value orientations, it was determined hedonism, power, success, and arousal values increased aggressive behavior while subordination-obedience decreased it. The finding that the adoption of universalism and benevolence values, reduces aggression, which emerged in the research, is thought to be a guide in planning to deal more with issues such as equality, social justice and human value in the school environment.

Keywords: Aggression, Value Tendencies, High School Students, Disiplinary Punishment, Adolescence

Araştırma Makalesi [Research Paper]

JEL Codes: I20, I50, Z00

Submitted: 05 / 01 / 2022

Accepted: 22 / 09 / 2022

¹ Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

² Uzm. Öğretmen, TC Milli Eğitim Bakanlığı, ucuncu_cml_61@hotmail.com, Mersin, Türkiye, Orcid: <https://orcid.org/000-0002-4311-306X>

³ Dr. Öğr. Üyesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, aozada@eul.edu.tr, Mersin, Türkiye, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4863-3168>

Giriş

Saldırganlık olarak tanımlanan davranışlar her yaş döneminde görülmesine karşın ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde artış göstermektedir. Ergenlik döneminde doğal kabul edilen macera arayışı, otoriteye ve kurallara karşı gelme isteği sıklıkla ergenlerin sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu süreçte ergenin okul ortamında, aile içinde ve arkadaşlar arasında çatışma yaşaması muhtemeldir. Çatışmalar yoluyla ergenin toplumsal yaşamdaki sınırlarını belirlemesi beklenmektedir. Ancak, kimi zaman ergenin dışadönük çatışmaları büyüyerek saldırgan davranışlara dönüşebilmektedir. Saldırganlık, çok boyutlu, biyolojik, çevresel ve duyuşal faktörlere göre çeşitlilik gösteren antisosyal bir davranış biçimidir. Amerikan Psikoloji Derneği saldırganlığı "Başkalarına fiziksel veya psikolojik olarak zarar vermeyi amaçlayan davranış" şeklinde tanımlamaktadır (VandenBos, 2015: 31). Saldırganlık, bireyin istemediği bir isim ya da lakapla çağırılmasının yanında, itme, tokat atma, yumruklama ve tekmeleme gibi daha ciddi eylemlere; hatta yaralama ve öldürmeye kadar çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilen davranışlardır (Allen ve Anderson, 2017). Bir kişinin sosyal gruplara dahil olmasını engelleyici dışlama ve hakkında dedikodu yayma gibi eylemler de dolaylı saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Ostrov, 2013). Saldırgan davranış ve şiddet çoğu zaman eş anlamlı olarak düşünülmesine rağmen, öyle olmadığını belirtmek önemlidir. Şiddet bir fiziksel saldırı biçimi iken, saldırgan davranış fiziksel, sözlü, psikolojik ve diğer zarar verme yollarını içeren daha geniş bir kavramdır (de Boer, 2017: 24-25). Kısaca, şiddet, saldırgan davranışın yalnızca bir biçiminden ibarettir. Saldırganlık farklı disiplinlerin dikkatini çeken bir konudur. Ancak sosyal, kültürel ve hukuki açılardan birbirinden farklı şekilde ele alınabilmesi saldırganlığın tanımlanmasını güçleştirmektedir. Bu dönemde özellikle saldırganlık eğilimi yüksek öğrencilerin değer yönelimlerinin belirlenmesinin, okul ortamlarından saldırgan davranışların önlenmesi ve azaltılmasına ilişkin önemli ipuçları verebileceği düşünülmektedir. Sosyal psikolojide ilk kez Milton Rokeach (1973) tarafından ele alınan değer kavramı, birey veya toplumun herhangi bir seçimine ilişkin yoğun bir inancı yani soyut bir ölçüyü tanımlamaktadır (Uzun, 2018: 9). Değerler insanların duygu, düşünce ve davranışlarıyla ilişkili olmakla beraber, bireyin yaşamsal deneyimleri ve içinde buldukları sosyal çevrenin etkisiyle oluşmaktadır (Acar vd., 2016:98). Ayrıca sahip olunan değerler insan davranışlarını yönlendiren en önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir (Kısaç ve Turan, 2015). Sosyalleşme süreci içerisinde benimsenen değerler ergenin davranış kalıplarını oluşturmakta; kabul edilebilir ya da kabul edilemez davranışlara ilişkin ergene ipuçları vermektedir (Göldağ, 2015). Bu araştırmada, lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile değer yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle, saldırganlık eğilimlerine göre öğrencilerin hangi değer yönelimlerine sahip oldukları belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu araştırmanın ergenlerin saldırgan davranışlarının anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Ergenlik Döneminde Saldırganlık

Saldırganlık davranışının nasıl ortaya çıktığına ilişkin pek çok görüş bulunmaktadır. Saldırgan davranışlara yol açtığı idda edilen faktörleri biyolojik, çevresel ve duyuşal olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Biyolojik faktörler cinsiyet, yaş, ırk ve etnik köken gibi doğumla sahip olunan özelliklerdir. Çevresel faktörler sosyalleşme sürecinde yetişkinlerin saldırgan davranışlarına tanıklık etme, düşük akran kabulü, akran reddi, ilgisizlik ve gelişim kapasitesinin yeterince kullanılamaması gibi durumlardır. Duyusal faktörler ise duygusal düzensizlik, duygusal ihtiyaçların yeterince karşılanmaması, ihmal edilme ve davranış sorunları şeklinde sıralanabilir. Saldırganlık yaşam boyu gelişimsel geçişlere sahiptir (Liu, Lewis & Evans, 2012). Bu nedenle saldırganlığın şiddeti ve türü gelişim özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. İnsan yaşamı boyunca en ciddi saldırgan davranışların ergenlik döneminde görüldüğü belirtilmektedir (Hudley, 2003:275). Karakter özelliklerine ek olarak doğumdan itibaren tanık olunan eylemler ve sosyalleşme deneyimi kişilik örüntüsünü etkilerken, ergenlik dönemindeki fiziksel gelişimin doruk noktaya ulaşması saldırganlığa ilişkin uygun bir kapasite sağlamaktadır. Ergenlerin saldırgan davranışlarında akran ilişkileri önemli bir rol oynamaktadır. Bu dönemde popülerlik kazanmak için güç kullanımı veya bir başkasını kontrol etme çabası saldırgan eylemlerle sonuçlanabilmektedir. Diğer yandan, cinsiyetler arası akran ilişkileri geliştikçe kızlar ve erkekler arasındaki saldırgan davranışlarda da bir artışın söz konusu olduğu belirtilmektedir (Liu, vd., 2012).

Tablo 1'de yaş gruplarına göre saldırgan davranış biçimleri ile risk faktörleri ele alınmaktadır.

Tablo 1. Farklı Yaş Gruplarında Saldırgan Davranışın Özellikleri ve Risk Faktörleri

Yaş	Özellikler	Temel ve Bağlamsal Risk Faktörleri
Erken Çocukluk	Ağlama, çığlık atma, ısırma, tekme atma, nesnelere fırlatma ve kırma. Agresif davranış 2 yaşından hemen önce zirve yapmaktadır.	Genetik faktörler ve Biyolojik faktörler (örneğin doğum komplikasyonları, beslenme eksikliği vb.) risk faktörleridir. Başkalarının saldırganlığını taklit etme (Sosyal Öğrenme Kuramı) risk faktörüdür. Belirli sosyal uyarılara tekrar tekrar maruz kaldıktan sonra aynı eylemi gerçekleştirmeye çalışma (Sosyal Bilgi İşleme Teorisi) bir risk faktörüdür.
Okul Çağı Çocukları	Alay etme, sinirlilik, zorbalık, kavga, hayvanlara zulüm ve yangın çıkarma görülebilir. Fiziksel olmayan saldırgan davranışlar artış göstermektedir.	Psikososyal ve çevresel faktörler (yetersiz ebeveynlik becerileri gibi) saldırgan davranışın ortaya çıkmasında etkilidir.
Ergenlik Dönemi	Daha ciddi saldırgan davranışlar ve hatta şiddet ortaya çıkmaktadır. Hırsızlık, okuldan kaçma vb. gibi davranışlar görülebilmektedir. Flört şiddeti, flört tecavüzü ve cinsel saldırı dahil olmak üzere çapraz cinsiyetli saldırgan davranışların görülmesi olasıdır. Kişinin kendine dönük davranış problemi olarak görülen intihar ergenlik döneminde 3. önde gelen ölüm nedenidir. Bu açıdan psikososyal ve çevresel faktörler (zayıf ebeveynlik gibi) dikkate alınmalıdır.	Sadece ergenlik döneminde ortaya çıkan ve sonraki yaşamda kaybolan saldırgan davranış (Ergenlikle sınırlı antisosyal davranış). Ergenliğe taşınan çocuklukta öğrenilmiş saldırgan davranışlar. Depresyon, ailevi ve diğer ilişki güçlükleri ve ailede intihar öyküsü (veya kişisel intihar girişimi öyküsü), bir ergenlik intihar davranışı için daha büyük risk altına sokabilir. Madde bağımlılığı da risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.

Kaynak: Liu, Lewis & Evans 2012: 6

Tablo 1’de görüldüğü gibi çocukluktan sonra ortaya çıkan saldırgan davranışlar, Sosyal Öğrenme Kuramı veya Sosyal Bilgi İşleme Kuramı gibi teorik yaklaşımlar kullanılarak kavramsallaştırılabilir. Sonuç olarak, ergenlik döneminde görülen saldırgan davranışlar aile, okul ve akran ilişkilerinde aksamalara neden olup, yetişkinlikte suç, yasa dışı madde kullanımı ve kişilik bozuklukları için daha yüksek riskler taşımaktadır.

1.2. Ergenlerin Değer Yönelimleri

1970’lerden beri başta suç olmak üzere antisosyal davranış sergileyen ergenlerin değer yönelimlerine ilişkin çalışmalar birbirinden farklı disiplinlerdeki araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Tarihsel olarak, değerler ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi kuramsal olarak ele alan ilk çalışmalar kriminolojik sosyoloji alanında gerçekleştirilmiştir. Ardından Rokeach (1973), değerlerin düşünce ve eylemi düzenleyen içselleştirilmiş inançlar olarak görülmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu görüş, antisosyal davranışların farklı yaşam tarzlarının ve sosyal davranış kalıplarının analizi için değerlere daha fazla atıfta bulunulmasını sağlamıştır. Ergenler arasındaki suç ve anti sosyal davranışların nedenlerine ilişkin değer yönelimini ele alan çalışmalar değer yöneliminin sosyal sapmanın açıklayıcı bir değişkeni olduğu şeklindedir (Romero, 1996). Değerler ve sosyal davranış arasındaki ilişki, değerler ve saldırganlık ilişkisi de dahil olmak üzere birçok çalışmada ele alınmıştır (Bardi, 2003; Lönnqvist, vd., 2013; Menesini, vd., 2013). Ancak sadece birkaç çalışmada, gençler arasındaki saldırganlık ve değerler ilişkisi incelenmiştir. Schwartz (1992), değer yönelimine ilişkin dairesel bir yapı içinde düzenlenen 10 değer tipi tanımlamıştır.

Şekil 1. Değerler arası ilişki yapısının teorik modeli

Kaynak: Schwartz, 2010: 226

Şekil 1'de görüldüğü üzere birinci boyut, kişisel başarı ve kendini aşma arasındaki çatışmaya odaklanmaktadır. Kişisel başarı değerleri (güç ve başarı), mükemmelle ulaşma çabasıyla başkalarını kontrol ederek kişisel hedeflere ulaşmaya odaklanmaktadır. Kendini aşma değerleri (evrenselcilik ve yardıms severlik), başkalarının iyiliği ve çıkarları için endişeyi vurgulamaktadır. İkinci boyut, değişime açıklık ve koruma değerleri (güvenlik, uyum, geleneksellik) arasındaki çatışmayı ele almaktadır. Değerleri değiştirmeye açıklık (uyarma, öz-yönelim ve hazcılık), yeni fikirler, deneyimler ve eylemler yoluyla değişim arayışını vurgulamaktadır. Buna karşılık koruma değerleri (uyum, gelenek ve güvenlik), benliği ve toplumu korumak için öteden beri sürüp gelen ve halen var olan durumun önemini vurgulamaktadır. Kendini geliştirme değerleri, yüksek olan ergenlerin, şiddet içeren davranışlara daha fazla dahil oldukları saptanmıştır (Knafo vd., 2008). Bununla birlikte, evrenselcilik gibi kendini aşma değerleri yüksek olan ergenlerin daha az saldırgan davranış sergiledikleri belirtilmektedir (Menesini vd., 2013). Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'den 884 sekizinci sınıf ergenin katıldığı bir araştırmada kendine odaklı ergenlerin doğrudan saldırganlık eğilimlerinin yüksek olmasına rağmen diğer gruptakilere kıyasla liderlikte daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir (Ungvary vd.,2017:305).

Ülkemizde toplumsal yapının değişimi ve dönüşümü çeşitli sosyal sorunların artışına neden olmuştur. Bu sosyal sorunlardan biri de saldırgan davranışlardaki artıştır. Okul ortamlarında saldırgan eylemlerin artması konunun detaylı bir biçimde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle, kişilik gelişiminin devam ettiği ergenlik döneminde saldırgan davranışları önleyici ve iyileştirici müdahale programlarının geliştirilmesinin önemli olduğu açıktır. Ancak herhangi bir müdahale programı geliştirilmeden olgunun çok boyutlu biçimde ele alınması gereklidir. Bu açıdan, insan davranışının önemli bir belirleyicisi olan değerlerin saldırganlıkla ilişkisinin ele alınması saldırgan davranışların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu araştırmada lise öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile değer yönelimleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, böylelikle konuya açıklık getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri cinsiyetlerine göre değişmekte midir?
3. Araştırmaya katılan öğrencilerin Schwartz Değerler Ölçeğinden aldıkları puanlar nasıl bir dağılım göstermektedir?
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile değer yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2 Yöntem

2.1 Araştırma Modeli

KKTC'deki lise öğrencilerinin saldırganlık eğilim düzeyleri ile değer yönelimlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma genel tarama modeline uygun biçimde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri ile değer yönelimleri arasındaki ilişki incelendiğinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Böylelikle ikideğişkenin birlikte değişip değişmediği, değişiyorsa değişimin derecesi belirlenmeye çalışılmıştır.

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini KKTC'nin Lefkoşa ilçesindeki devlete bağlı genel ortaöğretim kurumlarında okuyan 9., 10., 11. ve 12. sınıftaki öğrenciler oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırma evrenini toplam 3481 öğrenci oluşturmaktadır (MEB, İstatistik Yıllığı, 2019). %90 güvenilirlik düzeyi ve %5 hata oranı dikkate alındığında evreni temsil edebilecek örneklem

büyüküğünün en az 247 kişiden oluşması gerektiği hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında 412 öğrenciden veri toplanmış ancak soru formunu yanlış ve eksik dolduran 39 öğrenci örneklemden çıkarılmıştır. Böylelikle toplam 373 öğrenciden toplanan veriler analizlere dahil edilmiştir. Tablo 2'de örneklemini tanıttıcı özellikler yer almaktadır.

Tablo 2. Örneklemini Tanıttıcı Özellikler

Liseler		N	%
A Lisesi		41	11
B Lisesi		121	32.4
C Lisesi		46	12.3
D Lisesi		91	24.4
E Lisesi		74	19.8
Toplam		373	100
Cinsiyet	Kadın	213	% 57.1
	Erkek	160	% 42.9
	Toplam	373	100
Yaş	14 Yaş	52	% 13.9
	15 Yaş	64	% 17.2
	16 Yaş	86	% 23.1
	17 Yaş	116	% 31.1
	18 Yaş	55	% 14.7
	Toplam	373	100
Sınıf	9. Sınıf	95	% 25.5
	10. Sınıf	96	% 25.7
	11. Sınıf	99	% 26.5
	12. Sınıf	83	% 22.3
	Toplam	373	100

Tablo 2'de araştırma kapsamındaki katılımcıların cinsiyet, yaş ve sınıf düzeylerine ilişkin veriler bulunmaktadır. Görüldüğü üzere A Lisesinden 41 (%11), B Lisesinden 121 (%32.4), C Lisesinden 46 (%12.3), D Lisesinden 91 (%24.4) ve E Lisesinden 74 (%19.8) öğrenci araştırmaya katılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin 213'ünün kadın (%57.1), 160'ının (%42.9) erkek olduğu saptanmıştır. Yaş değişkenine göre öğrencilerin %13.9'u 14 yaşında; %17.2'si 15 yaşında, %23.1'i 16 yaşında, %31.1'i 17 yaşında ve %17.4'ü 18 yaşındadır. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin %25.5'i 9. sınıf, %25.7'si 10. sınıf, %26.5'i 11. sınıf ve %22.3'ü 12. sınıf öğrencisidir.

2.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada araştırmacılar tarafından hazırlanan öğrencileri tanıttıcı soruların yer aldığı 12 soruluk Kişisel Bilgi Formu, 29 maddeden oluşan Buss Perry Saldırganlık Ölçeği ile 57 maddeden oluşan Schwartz Değerler Ölçeği kullanılmıştır.

2.3.1 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Lise öğrencileri arasında saldırganlık düzeylerini belirlemek üzere Buss ve Perry tarafından hazırlanan ölçek Madran (2012) tarafından Türkçe'ye çevrilip geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçekte toplam 29 madde bulunmaktadır. Ölçek maddeleri "Hiç uygun değil" (1) ile "Tamamıyla uygun" (5) arasında değişen değerlendirme seçeneklerini içeren beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır. Fiziksel saldırganlık alt boyutu 13., 8., 2., 11., 25., 16., 29., 22. ve 5. maddeden, sözel saldırganlık alt boyutu 27., 6., 21., 14. ve 4. maddeden, düşmanlık alt boyutu 20., 24., 3., 26., 10., 15., 7. ve 17. maddeden ve öfke alt boyutu 19., 28., 1., 18., 9., 23. ve 12. maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 9. ve 16. maddeler ters olarak puanlanmaktadır. Saldırganlık puanı, alt boyutlardan ve ölçeğin genelinden alınan toplam puana bakılarak hesaplanmaktadır. Ölçekten alınan puan 58 ve altında ise düşük saldırganlık düzeyi, 59 ve 110 arasında ise orta saldırganlık düzeyi, 111 ve üzerinde ise yüksek saldırganlık düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Can, 2002). Ölçeğin her bir alt boyutuna ilişkin elde edilen puan, bireyin o boyuta ilişkin saldırgan tutumlara sahip olduğunu göstermektedir. Madran'ın (2012) çalışmasında, ölçeğin tümü için elde edilen iç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayısı .85, fiziksel saldırganlık alt boyutu için .78, sözel saldırganlık alt boyutu için .48, öfke alt boyutu için .71, düşmanlık alt boyutu için .71'dir. Bu araştırmada ölçeğin geneli için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .82, fiziksel saldırganlık boyutunda .75, sözel saldırganlık boyutunda .51, öfke boyutunda .7 ve düşmanlık boyutunda .63'dir. Sonuç olarak, kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu belirlenmiştir.

2.3.2 Schwartz Değerler Ölçeği

Schwartz'ın 1992 yılında geliştirdiği Değerler Ölçeği, Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Schwartz Değerler Ölçeği iki bölümden oluşmaktadır. Ölçeğin birinci bölümünde 30, ikinci bölümde 27 olmak üzere

toplam 57 değer ifadesi yer almaktadır. Birinci bölümdeki 30 madde amaç değerler, ikinci bölümdeki 27 madde ise aracı değerler olarak gruplandırılmaktadır. Ölçek maddeleri için verilen cevaplar +1 ile +7 arasında puanlanmaktadır. Schwartz Değerler Ölçeği 7'li likert şeklinde tasarlanarak, ölçek maddeleri "Önemsiz (1)" ile "Üst Düzey Önemli (7)" arasında değişen cevaplandırma seçeneklerine sahiptir. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) Schwartz Değerler Ölçeği'nin Cronbach Alpha iç tutarlılık değerlerini uyma .53; geleneksellik 0.51; güvenlik .54; başarı .54, uyarılım .62; hazcılık .63; özyönelim .63; yardımseverlik .74; güç .64; evrensellik, .77 şeklinde bulmuştur. Bu çalışmada ise Schwartz Değerler Ölçeği'nin Cronbach Alpha iç tutarlılık değeri .61 olarak bulunmuştur. Çalışmanın sonucunda ölçeğin kültürel değerleri ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır.

2.4 Verilerin Toplanması

Araştırma için Lefke Avrupa Üniversitesi Etik Kurulundan 21.01.2019 tarih ve ÜEK/28/01/01/1819/01 nolu onay alınmıştır. Veri toplama sürecinde öncelikle 27 kişiye anket uygulanarak bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmanın ardından anketlere son şekli verilerek veri toplama sürecine başlanmıştır. Araştırma için gerekli veriler araştırmacılarından biri tarafından Ekim-Aralık 2019 döneminde yedi haftalık bir sürede toplanmıştır. Araştırmacı, okul idaresinin uygun gördüğü ders saatinde ve rehber öğretmenler eşliğinde planlanan sınıflarda hazır bulunmuştur. Veri toplama sürecine başlamadan önce öğrenciler araştırmacının amacı, önemi ve paylaşılan verilerin gizliliği hakkında araştırmacı tarafından bilgilendirilmiştir. Tüm sınıf düzeylerindeki ortalama anket doldurma süresinin 20-25 dakika olduğu belirlenmiştir.

2.5 Verilerin Analizi

Araştırmada veri analizleri SPSS 22 istatistik programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kişisel bilgi formunda yer alan sorulara ilişkin betimsel istatistikler kullanılmıştır. Araştırmada parametrelerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Bağımsız normal dağılım gösteren değişkenler için tek yönlü varyans analizi ve bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Normal dağılım göstermeyen değişkenler için Man Witney U Testi ve Kruskal Wallis-H Testi kullanılmıştır. İki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemede korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar $p < .05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

3 Bulgular

Bu kısımda araştırmacının amacına uygun şekilde gerçekleştirilen istatistiksel analizlerden sonra elde edilen bulgular tablolaştırılmıştır.

3.1 Saldırganlık Düzeyleri

Bu bölümde, öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, saldırganlık düzeylerinin cinsiyete ve disiplin cezası alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak Saldırganlık Eğilimi Ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarından alınan puanlara ilişkin en düşük puan, en yüksek puan, ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. Saldırganlık Düzeyleri(n=373)

	\bar{x}	Ss	Sh \bar{x}	Min.	Max.
Fiziksel	24.5	6.86	.35	10	87.06
Öfke	21.63	4.79	.24	10	16.44
Düşmanlık	25.53	5.33	.27	11	.85
Sözel	15.41	3.69	.19	5	48
Toplam	87.06	16.44	.85	48	129

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin ortalamalarının fiziksel saldırganlık alt boyutunda $\bar{x}=24.5$, öfke alt boyutunda $\bar{x}=21.63$, düşmanlık alt boyutunda $\bar{x}=25.53$ ve sözel saldırganlık alt boyutunda $\bar{x}=15.41$ olarak hesaplanmıştır. Toplam saldırganlık puan ortalaması ise $\bar{x}=87.06$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre, öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin "orta" düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 4'de, araştırma katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre Saldırganlık Eğilimi Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t-testi analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. Saldırıcılık Düzeyinin Cinsiyete Göre Farklılaşması (n=373)

	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	Sd	t	p
Fiziksel Saldırıcılık	Kadın	213	23.30	6.51	371	-3.976	.000
	Erkek	160	26.10	7.00	371		
Öfke	Kadın	213	21.45	4.77	371	-.823	.411
	Erkek	160	21.86	4.83	371		
Düşmanlık	Kadın	213	22.58	4.51	371	-.649	.517
	Erkek	160	22.89	4.68	371		
Sözel Saldırıcılık	Kadın	213	15.08	3.67	371	-2.007	.055
	Erkek	160	15.85	3.67	371		
Toplam Saldırıcılık	Kadın	213	85.32	15.42	371	-2.380	.018
	Erkek	160	89.39	17.49	371		

p<.05

Tablo 4'de yer alan öfke, düşmanlık ve sözel saldırıcılık alt boyutlarından alınan puan ortalamalarına bakıldığında cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır (p>.05). Ölçeğin alt boyutlarından yalnızca fiziksel saldırıcılık alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farkın erkeklerin lehine anlamlı fark olduğu bulunmuştur (t=-3,976; p<.05). Başka bir deyişle, erkek öğrencilerin fiziksel saldırıcılık düzeyleri kız öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 5'de saldırıcılık düzeyinin disiplin cezası alma durumuna göre farklılaşmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi analizi sonuçları yer almaktadır

Tablo 5. Saldırıcılık Düzeyinin Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Farklılaşması

	Disiplin Cezası Alma Durumu	n	$X_{(sıra)}$	sd	K-W	P
Fiziksel Saldırıcılık	Hiç	328	178.71			
	1-2 Kere	37	249.46	2	16.195	.000
	2'den fazla	8	238.06			
Öfke	Hiç	328	180.35			
	1-2 Kere	37	239.97	2	10.758	.005
	2'den fazla	8	214.81			
Düşmanlık	Hiç	328	184.23			
	1-2 Kere	37	204.34	2	1.942	.379
	2'den fazla	8	220.25			
Sözel Saldırıcılık	Hiç	328	183.10			
	1-2 Kere	37	226.20	2	5.675	.059
	2'den fazla	8	165.75			
Toplam Saldırıcılık	Hiç	328	179.68			
	1-2 Kere	37	244.77	2	12.884	.002
	2'den fazla	8	219.88			
	Hiç	373				

p<.05

Tablo 5'de görüldüğü üzere öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlar ile disiplin cezası alma durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır. Buna göre, fiziksel saldırıcılık alt boyutunda 1-2 kere disiplin cezası alanlar lehine, öfke alt boyutunda yine 1-2 kere disiplin cezası alanlar lehine farklılık saptanmıştır. Ölçek genelinde yapılan karşılaştırmada da grupların sıra ortalamaları arasındaki fark, 1-2 kere ceza alanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<.05).

3.2 Değer Yönelimine İlişkin Bulgular

Tablo 6'da araştırmaya katılan öğrencilerin Ana Değerler ve Alt Değerlere ilişkin ölçekten aldıkları en düşük puan, en yüksek puan, ortalama ve standart sapma değerleri ile ilgiliteyi analiz eden istatistikler yer almaktadır.

Tablo 6. Öğrencilerin Ana Değer ve Alt Değer Yönelimleri

Ana Değerler	\bar{x}	ss	Sh _x	Min.	Max.
Yeniliğe Değişime/ Açıklık	68.79	8.91	.46	35	84
Muhafazakarlık/ Tutuculuk	99.87	10.60	.54	61	119
Kendini Aşma	110.46	11.30	.58	61	126
Kendini Geliştirme	53.34	9.46	.49	21	70
Alt Değerler	\bar{x}	ss	Sh _x	Min.	Max.
Evrensellik	55.6	6.50	.33	32	63
İyilikseverlik	54.85	6.53	.33	26	63
Özyönelim	36.64	4.57	.23	18	42
Geleneksellik	33.58	5.28	.27	17	42
Güvenlik	29.50	3.97	.20	16	35
Başarı	28.88	4.60	.23	12	35
Güç	24.45	5.93	.30	5	35
Uyma-İtaat	24.04	3.35	.17	10	28
Uyarılım	16.37	3.35	.17	5	21
Hazcılık	15.77	4.12	.21	3	21

Tablo 6'da öğrencilerin ana değer yönelimleri ile ilgili puan ortalamaları sırayla yeniliğe/değişime açıklık ana değeri \bar{x} =24.51, muhafazakarlık/tutuculuk ana değeri \bar{x} =99.87; kendini aşma ana değeri \bar{x} =110.46; ve kendini geliştirme ana değeri \bar{x} =53.34 olarak belirlenmiştir. Alt değerlere ilişkin puan ortalamaları karşılaştırmasında evrensellik değeri \bar{x} =55.6 birinci sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla iyilikseverlik \bar{x} =54.85; özyönelim \bar{x} =36.64; geleneksellik \bar{x} =33.58, güvenlik \bar{x} =29.50; başarı \bar{x} =28.88; güç \bar{x} =24.45; uyma/itaat \bar{x} =24.04; uyarılım \bar{x} =16.37; ve hazcılık \bar{x} =15.77 değerleri takip etmektedir.

3.3 Değer Yönelimi ve Saldırganlık İlişkisi ile ilgili Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile değer yönelimleri arasındaki ilişki test etmek için öncelikle öğrencilerin ölçeklerden aldıkları puanların genel ortalamaları hesaplanmıştır. Ardından, korelasyon analizi yapılarak saldırganlık ile değer yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlenmiştir. Korelasyon analizi saldırganlık toplam puanı üzerinden gerçekleştirilmiş olup, alt boyutlar arasındaki ilişki değerlendirmeye alınmamıştır.

Tablo 7'de saldırganlık eğilimi ile ana değerler arasında korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7. Saldırganlık Düzeyi ile Değerler İlişkisi

	Yeniliğe Değişime Açıklık	Muhafazakarlık/Tutuculuk	Kendini Aşma	Kendini Geliştirme	Saldırganlık Toplam	
Yeniliğe /Değişime Açıklık	r	1				
	p					
Muhafazakarlık/Tutuculuk	r	.396**	1			
	p	.000				
Kendini Aşma	r	.431**	.757**	1		
	p	.000	.000			
Kendini Geliştirme	r	.533**	.425**	.314**	1	
	p	.000	.000	.000		
Saldırganlık	r	.251**	-.081	-.015	.179**	1
	p	.000	.120	.772	.001	

$p < .01^{**}$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 8'de araştırmaya katılan öğrencilerin "Shwartz Değerler Ölçeği" ve "Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği" puanları arasındaki ilişki incelendiğinde öğrencilerin yeniliğe/değişime açıklık ve kendini geliştirme değerleri ile saldırganlık toplam puanı arasında anlamlı, zayıf düzeyde ve pozitif yönde ilişki görülmektedir ($r=.251$; $r=.179$). Ancak, muhafazakarlık/tutuculuk ve kendini aşma değerleri ile saldırganlık toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>.01$).

Tablo 8'de araştırmaya katılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ile alt değer yönelimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki varlığını belirlemek üzere gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Saldırganlık ve Alt Değer Yönelimleri İlişkisi

Alt Değerler	Saldırganlık Ort.	Hazcılık	Güvenlik	Uyma-İtaat	Evrensellik	İyilikseverlik	Güç	Başarı	Özyönelim	Uyarılım	Geleneksellik
Saldırganlık Ortalama	r 1										
	p .000										
Hazcılık	r .334**	1									
	p .030										
Güvenlik	r .177**		1								
	p .283										
Uyma-İtaat	r -.190*	.001	.389**	1							
	p .021	.493	.000								
Evrensellik	r .031	.155**	.302**	.393**	1						
	p .278	.001	.000	.000							
İyilikseverlik	r -.004	.085	.460**	.515**	.460**	1					
	p .471	.052	.000	.000	.000						
Güç	r .007**	.424**	.306**	.102**	.195**	.131**	1				
	p .000	.000	.000	.025	.000	.006					
Başarı	r .092*	.335**	.375**	.364**	.352**	.386**	.592**	1			
	p .038	.000	.000	.000	.000	.000	.000				
Özyönelim	r .060	.299**	.324**	.359**	.480**	.442**	.269**	.424**	1		
	p .124	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000			
Uyarılım	r .242**	.362**	.209**	.133**	.394**	.194**	.356**	.292**	.431**	1	
	p .000	.000	.000	.005	.000	.000	.000	.000	.000		
Geleneksellik	r .030	1	.030	1	.406**	.214**	.455**	.526**	.226**	.373**	.030
	p .283		.283		.000	.000	.000	.000	.000	.000	.283

p< .01** p< .05 *

Tablo 8'de görüldüğü üzere saldırganlık düzeyleri ile hazcılık ($r=.33$), güç ($r=.00$), başarı ($r=.092$) ve uyarılım ($r=.242$) alt değerleri arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Yani saldırganlık düzeyi arttıkça bireysel değerlerden olan hazcılık, güç, başarı ve uyarılım değer yönelimlerinin arttığı belirlenmiştir. Diğer yandan, saldırganlık düzeyi ile uyma-itaat ($r=-.190$) alt değeri arasında ise negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer alt değerler ile saldırganlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırma, lise öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile değer yönelimleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. KKTC'nin Lefkoşa ilçesindeki 5 farklı devlet lisesinde okuyan 373 öğrenci katılmıştır. Bunların %57.1'ini ($n=213$) kadın, %42.9'unu (160) erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmada saldırganlık puan ortalaması $\bar{x}=87.06$ olarak hesaplanmış olup, öğrenciler arasında saldırganlık eğiliminin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgular aynı ölçme aracı kullanılarak gerçekleştirilen başka araştırma sonuçlarıyla benzerdir. Balıkcı (2018) tarafından İstanbul'da 10-19 yaş arası 625 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen bir araştırmada öğrencilerin orta düzeyde saldırgan davranışlar gösterdikleri belirlenmiştir. Lübnan'da Sfeir vd. (2020) tarafından yaşları 15-18 arasında değişen 568 ergenin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada saldırganlığın düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ölçeğin alt boyutlarından yalnızca fiziksel saldırganlık alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Benzer şekilde, Kaya, İkiz ve Asıcı (2017) tarafından İzmir'de 890 ergenin katılımıyla gerçekleştirilen bir araştırmada da öğrenciler arasında en çok fiziksel saldırganlık davranışları görüldüğü tespit edilmiştir. Amerika'da 135 ergenin katılımıyla gerçekleştirilen bir araştırmada da erkek öğrenciler arasında özellikle fiziksel saldırganlığının daha yaygın olduğu saptanmıştır (Fives vd. 2011). Bu araştırmada öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine ilişkin erkeklerin kızlara kıyasla özellikle fiziksel saldırganlık boyutunda daha fazla saldırganlık gösterdikleri saptanmıştır. Dünyada erkek öğrencilerin daha fazla saldırgan davranış gösterdiklerini destekleyen pek çok araştırma mevcuttur (Aktaş, Şahin ve Aydın, 2005; Björkqvist, 2018). Balıkcı (2018) öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Buna göre, erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeyleri daha yüksektir. Benzer şekilde, Kırac (2021:105), 12-14 yaş arası ergenlerin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok saldırgan davranışta bulduklarını saptamıştır. Erkeklerin daha fazla saldırgan davranış gösterdiklerini destekleyen başka araştırma sonuçları da mevcuttur. Gündoğdu (2010) erkeklerin fiziksel saldırganlık düzeylerini kızların fiziksel saldırganlık düzeylerinden daha yüksek bulmuştur. Saldırganlığa ilişkin araştırmalarda genel eğilim, cinsiyetin saldırganlığın yordanmasına istatistiksel olarak anlamlı katkı sağlayan bir değişken olduğu yönünde olmasına rağmen, Kaya, İkiz ve Asıcı (2019) tarafından yapılan çalışmada cinsiyetin saldırganlığın yordanmasına istatistiksel olarak anlamlı katkı

sağlamadığı saptanmıştır. Erkekler arasında saldırganlığın yüksek oluşu, toplumun cinsiyete ilişkin kalıp yargılarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kıbrıs Türk toplumunda aile içerisinde ve toplumda kız çocuklarından daha itaatkar davranışlar beklenirken, erkeklerin saldırgan tutumlarına göz yumulabilmektedir. Bu durum, erkekler arasında fiziksel saldırganlığın daha yaygın şekilde görülmesine neden olabilmektedir. Araştırmada disiplin cezası alma durumu ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre okulda en az 1-2 kere disiplin cezası alan öğrencilerin daha fazla saldırgan davranış sergiledikleri söylenebilir. Benzer şekilde Eren (2018:46) İstanbul'da 101 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmada disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar açısından aralarında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Fite vd. (2017) de yaşları 8-10 arasında değişen 173 öğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmada dışadönük saldırganlık ile disiplin cezası alma arasında pozitif bir ilişki belirlemişlerdir. Bu bulgu, geleneksel disiplin cezalarının öğrencilerin istenmeyen davranışlarını azaltmada işe yarar olmadığını göstermektedir. Geleneksel disiplin cezaları yerine istenmeyen davranışları azaltmaya dönük öğrenci, okul yönetimi, veli ve öğretmenlerin katılımını içeren kısaca tüm okulu kapsayan uzun vadeli müdahaleler uygulanmasının akılcı olduğunu göstermektedir. Araştırmada öğrencilerin değer yönelimleri incelendiğinde ana değer gruplarına ilişkin puanlarda evrensellik değerinin birinci sırada hazcılık değerinin en son sırada yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Konuya ilişkin araştırmalar incelendiğinde pek çok çalışmada güç alt değer yönelimi artarken saldırganlığın da arttığı buna karşılık evrenselcilik alt değer yöneliminin artmasıyla saldırganlığın azaldığı belirtilmektedir (Bacchini, Affuso, Aquilar, 2015; Benish-Weisman, Daniel ve Knafo-Noam, 2017: 103). Bu araştırmada öğrencilerin güç, uyarılım ve hazcılık bireysel değerlerinden çok evrenselcilik, iyilikseverlik, güvenlik, özyönelim gibi toplumsal değer yöneliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Kaya, İkiz ve Asıcı (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da öğrencilerin en çok evrenselcilik değerine önem verdikleri saptanmıştır. Bu durum benzer yaş dönemlerindeki bireylerin benzer değer yönelimlerine sahip olabileceğini göstermektedir. Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile bireysel değerlerden olan hazcılık, güç, başarı ve uyarılım alt değerleri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer yandan, uyma-itaat alt değeri ile saldırganlık düzeyi arasında ise negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, evrenselcilik, iyilikseverlik, güvenlik ve özyönelim değerlerinin saldırganlığı azalttığı, fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık gösteren ergenlerin değerler yönelimlerinin bireysel değerlerde yoğunlaştığı söylenebilir. Ancak değerler ve davranış arasında her zaman güçlü ilişkilerin olmadığına dair kanıtlar vardır (Bardi ve Schwartz, 2003). Değerler, davranışları doğrudan yönlendirmesine karşın insan davranışlarının karmaşıklığı değerlerin tek başına bir davranışın nedeni olabileceğini göstermemektedir.

Öneriler

Bu çalışmanın bulguları, ebeveynlere, öğretmenlere, okul müdürlerine ve politika yapıcılara saldırganlığın yapısını anlamaları için değerli bilgiler sağlamaktadır.

Örneğin, evrenselcilik ve iyilikseverlik değerlerinin benimsenmesinin saldırganlığı azalttığı bulgusu, eşitlik, sosyal adalet ve insanın değeri gibi konuların okul ortamında daha fazla ele alınmasına ilişkin planlama yapılmasında yol gösterici olabilir.

Araştırma sonuçları, saldırgan davranışların erkek öğrenciler arasında daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgudan hareketle, saldırgan davranışların önlenmesinde uygulanacak müdahale programlarının cinsiyete duyarlı olması gerekmektedir.

Bu çalışmada yalnızca öğrencilerin tutumları ele alınmıştır. Gelecekte bu konuyla ilgili yapılacak araştırmalarda öğrencilerin akademik başarısının, okul iklimi ve okul kültürünün de ele alınması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Acar, H., Akar, M. & Acar, Y. B. (2016). Sosyal hizmet öğrencilerinin değer yönelimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 97-118. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/22606/241612>
- Aktaş, V., Şahin, D. ve Aydın, O. (2005). Saldırgan olan ve olmayan çocuklarda düşmanca niyet yüklemeye yanlılığının cinsiyete bağlı olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 43-57.
- Allen, J.J. ve Anderson, C.A. (2017) Aggression and violence: definitions and distinctions. In: Sturmey P. (Ed.), *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*. Hoboken, NJ: Wiley. doi: 10.1002/9781119057574.whbva001
- Bacchini D, Affuso G, Aquilar S. (2015). Multiple forms and settings of exposure to violence and values: unique and interactive relationships with antisocial behavior in adolescence. *Journal of Interpersonal Violence*. 30(17), 3065-3088. <http://dx.doi.org/10.1177/0886260514554421>

- Balıkçı, R. (2018). Çocuklarda ve ergenlerde çevrimiçi oyun bağımlılığı ve agresif davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Bardi, A., ve Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1207-1220. <http://dx.doi.org/10.1177/0146167203254602>
- Benish-Weisman, M., Daniel, E., Knafo-Noam, A. (2017). The relations between values and aggression: A developmental perspective. In Roccas, S., Sagiv, L. (Eds.), *Values and behavior: Taking a cross-cultural perspective* (pp. 97-114). Springer.
- Björkqvist K. (2018). Gender differences in aggression. *Curr Opin Psychol.*, 19:39-42. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.03.030.
- de Boer S.F. (2018). Animal models of excessive aggression: implications for human aggression and violence. *Curr Opin Psychol*, 19:81-87. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.04.006.
- Can, S. (2002). Aggression Questionnaire adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenirlik çalışması. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, İstanbul.
- Eren, M. (2018). Disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin saldırganlık, empati becerisi ve anne-baba tutumları açısından değerlendirilmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Fite, P. J., Evans, S., Pederson, C., & Tampke, E. C. (2017). Functions of aggression and disciplinary actions among elementary school age youth. *Child & Youth Care Forum*, 46(6), 825-839. <https://doi.org/10.1007/s10566-017-9410-5>
- Fives, C.J., Kong, G., Fuller, J.R., DiGiuseppe, R. (2011). Anger, aggression, and irrational beliefs in adolescents. *Cognitive Therapy and Research*, 35, 199-208. <https://doi.org/10.1007/s10608-009-9293-3>
- Göldağ, B. (2015). Öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri ve değer algıları. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 8(4), 1-15.
- Gündoğdu, R. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 257-276.
- Hudley, C (2003). Neurobiology of aggression understanding and preventing violence. In Mark P. Mattson (Ed.), *Cognitive-behavioral intervention for childhood aggressions* (pp. 275-288).
- Kaya, Z., İkiz, F. E., Asıcı, E. (2019). Ergenlerin saldırganlık düzeyinin değer yönelimleri, cinsiyet ve anne babanın eğitim düzeyi açısından yordanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27 (1), 75-84.
- Kısaç, İ., & Turan, Z. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (29), 495-509.
- Kıraç, B. İ. (2021). 12-14 yaş arasındaki ergenlerde internet bağımlılığı ile saldırganlık sürekli öfke- öfke tarzı ifade ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Knafo, A., Daniel, E., & Khoury-Kassabri, M. (2008). Values as protective factors against violent behavior in Jewish and Arab high schools in Israel. *Child Development*, 79, 652-667. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01149.x>
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Liu, J., Lewis, G., & Evans, L. (2013). Understanding aggressive behaviour across the lifespan. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 20(2), 156-168. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2012.01902.x>
- Lönnqvist, J. E., Verkasalo, M., Wichardt, P. C., & Walkowitz, G. (2013). Personal values and prosocial behaviour in strategic interactions: Distinguishing value-expressive from value-ambivalent behaviours. *European Journal of Social Psychology*, 43, 554-569.
- Madran, D. (2012). Buss-Perry saldırganlık ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (2), 1-6.
- Menesini, E., Nocentini, A., & Camodeca, M. (2013). Morality, values, traditional bullying, and cyberbullying in adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 31, 1-14. <http://dx.doi.org/10.1111/j.2044-835X.2011.02066.x>
- MEB KKTC (2019). Eğitim ve Kültür Bakanlığı, İstatistik Yıllığı, <http://eohd.mebnet.net/sites/default/files/2018-19IstatistikYilligi-022019.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs 2019).

- Ostrov, J.M. (2013). The development of relational aggression: *The role of media exposure*. Psychological Science Agenda, [Available online at: <http://www.apa.org/science/about/psa/2013/07-08/relational-aggression.aspx>], Retrieved on August 23, 2019.
- Rokeach, M. J. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Romero, E., Luengo, M. A., & Otero, J. M. (1998). A longitudinal approach to the relationship between self-esteem and antisocial behavior. In J. Bermudez, B. De Raad, J. de Vries, A. M. Pترز, A. Sgnchez, & G. L. Van Heck (Eds.), *Personality psychology in Europe* (pp. 293-303). Netherlands: Tilburg University Press.
- Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M.P. Zanna(Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65), San Diego: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (2010). Basic values: How they motivate and inhibit prosocial behavior. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *Prosocial motives, emotions, and behavior: The better angels of our nature* (pp.221-241). Washington, DC: American Psychological Association.
- Sfeir, E., Geara, C., Hallit, Obeid, S. (2020). Alexithymia, aggressive behavior and depression among Lebanese adolescents: A cross-sectional study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14 (32), <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00338-2>
- Ungvary, S., McDonald, K. L., & Benish-Weisman, M. (2017). Identifying and distinguishing value profiles in American and Israeli Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 28, 294-309. <https://doi.org/10.1111/jora.12330>.
- Uzun, A. (2018). Öğretmenlerin sahip oldukları bireysel değerler ile mesleklerine yönelik tutumları arasındaki ilişki, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). *APA dictionary of psychology*. New York: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14646-000>

Extended Abstract

Aim and Scope

Adolescence has been defined as the most difficult period in human life as it is a period in which many changes occur. Adolescents experience not only physical changes, but also social, emotional, and cognitive changes. One aspect of adolescent development that is important to understanding violence and desistance from crime is understanding the aggression tendency levels and their value orientations. Theory suggests that values motivate behavior, an assumption that has inspired many educational programs to attempt to change adolescents' values to modify their behavior especially undesirable behaviors such as aggression. In this respect, the purpose of this study is to reveal the relationship between high school students' aggression tendency levels and their value orientations.

Methods

Relational screening model was used in this study. The sample of the study consists of 373 high school students studying at public high schools located in the Nicosia District center of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). Sample of students varies from grades 9 through 12 in public high schools. In order to collect necessary data for the research Personal Information Form, Buss-Perry Aggression Scale and Schwartz Values Scale were used in the study. The data were collected in a seven-week period between October and December 2019 by one of the researcher in this study.

Findings

In this research, according to the gender variable, 213 (57.1%) of the students were female and 160 (42.9%) were male. It is observed that, 13.9% of the students were 14 years old; 17.2% were 15 years old, 23.1% were 16 years old, 31.1% were 17 years old and 17.4% were 18 years old. According to the grade level, 25.5% of the students were 9th grade, 25.7% were 10th grade, 26.5% were 11th grade were 22.3% were 12th grade students. According to the sub-dimensions of the scale, the physical aggression dimension scores were [\bar{x} =24.5; hs =6.86; $Sh \bar{x}$ =.24], anger dimension scores were [\bar{x} =21.63; hs =4.79; $Sh \bar{x}$ =.24], hostility dimension scores were [\bar{x} =25.53; hs =5.33; $Sh \bar{x}$ =.27], verbal aggression dimension scores were [\bar{x} =15.41; hs =3.69; $Sh \bar{x}$ =.19]. The mean total aggression score was [\bar{x} =87.069; ss =16.448; $Sh \bar{x}$ =.851]. In the comparisons made for the sub-dimensions of the scale, there was a statistically significant difference between the groups only in the physical aggression dimension [$t(371)=-3.97$; $p<.05$] and this difference was found to be in favor of male students (\bar{x} =26.100). The mean scores of students' total aggression tendency were found among those who have never been punished ($n=328$; $\bar{x}(\text{row})=179.68$), those who have been punished 1-2 times ($n=37$; $\bar{x}(\text{row})=244.77$)

and those who have received more than 2 disciplinary punishments ($n=8$; $\bar{x}(\text{row})=219.88$). There was a positive correlation between students' aggression tendency and openness to innovation-change ($r=.251$; $p<.01$) and self-improvement ($r=.179$; $p<.01$) main values. No statistically significant relationship was found for other main values. Students' aggression levels and hedonism ($r=.334$; $p<.01$), power ($r=.007$; $p<.01$), achievement ($r=.092$; $p<.05$) and stimulation ($r=.242$; $p<.01$) in the positive direction between the lower values; There was a negative correlation between the sub-value of conformity-obedience ($r=-.190$; $p<.01$) and the level of aggression.

Conclusion

According to the results obtained from the research findings, it was determined that the total aggression scores of the students were moderate and the boys exhibited more aggressive behavior compared to the girls. While the value of universality was in the first place regarding the value orientation of the students, it was determined that the values of benevolence, self-direction, tradition, security, success, power, conformity/obedience, stimulation and hedonism followed respectively. In the comparison of the aggression levels of the students with the value groups, it was determined that hedonism, power, success and arousal values increased the aggressive behavior, while the subordination-obedience sub-value decreased the aggression. The finding that the adoption of universalism and benevolence values, reduces aggression, which emerged in the research is thought to be a guide in planning to deal more with issues such as equality, social justice and human value in the school environment.